О, Харків – курна столиця-полустанок. Особливо так у серпні о 4-й дня на вулиці Лібкнехта. Це ж і видовисько… Якщо настав би апокаліптичний кінець світу й засурмила б сурма легендарного архангела, то мерці, вставши з трун, пішли б, певно, отаким самісіньким походом, як отой на вулиці Лібкнехта о 4-й дня в серпні чи в липні – все одно коли, аби спека й засуха, і цей химерний потік людей, що допіру видерлись із столичних канцелярій.

Це ж і видовисько! Особливо коли приїдеш ізвідта, де простір і море, пляжно-бронзові тіла й здорова смага на обличчях. Ну, просто б плюнув і на цей потік гемороїдальних облич, і на курну столицю і головне на те, що полустанок усе тоте… Коли ж далі рушимо?

– Джим! А!

Ця зустріч ураз увірвала хід моїх журних думок. Не подумайте тільки, що Джим то – негр, або щось інше з екзотики. Нічого подібного. Джим – український собі "хлопець" (хлопець у лапках, бо йому вже за тридцять). Екзотичний він тільки з одного боку. З якого саме, про це – далі. А поки що наш діалог:

– Ти тут?

Це були мої слова. Але щоб зрозуміти їх, треба було почути той наголос, ту експресію у вимові, що стисло мали сказати: "Ти, Джим, – жива людина, шалапут, пройдисвіт, і ти тут, у курній столиці в той час, коли мухи, певно, пляжаться, не те що Джим – король пляжу і улюбленець пляжних паній!"

Джим відповів тьмяно й банально:

– Як бачиш…

Я пильно придивився до нього.

– Що тобі сталося?

– Нічого особливого…

Тон відповіді був такий, що враз підтвердив мою догадку. Лише щоб перевірити її, я коротко запитав:

– Знов оженився?

Джим хитнув головою. Так, мовляв.

Я зовсім не збираюся узагальнювати відомого народного афоризму, що той, хто оженився, обов’язково скорчився, зморщився ще й зажурився. Але ж Джим – це, бачте, окрема історія. Тут ходило про руїну цілої "філософії", і я пропонував йому:

– Пиво питимеш?

Джим заклопотано зиркнув на свій годинник, щось розміркував і після цього не зовсім твердо відповів:

– Так. Трошки… Якщо не довго.

Ми попростували до "Нової Баварії" і за пару хвилин уже смоктали свіже золотаве питво, а Джим, спочатку мляво, а що далі, то жвавіше, оповідав:

– Пам’ятаєш, як я торік утік із дому?..

Я мимоволі посміхнувся. Ще б пак не пам’ятати!

Уявіть собі:

Хлопець тягав за собою з міста до міста своє нещасне сімейство. Нещасне саме через те, що воно зв’язалося з такою джек-лондонською натурою, як Джим. Йому б шхуну чи інше приладдя, щоб по світу шалатися. А сімейство ж, відомо, не шхуна. На ньому не поїдеш!

Переконавшись у цьому, Джим вирішив… Що б ви думали? Та нічого особливого: вирішив кінець кінцем сісти чи принаймні своє сімейство посадовити.

Джим – людина радикальна. Як сісти, то вже сісти. І замислив він не більш не менш, як купити в Києві край міста власну хатинку й сімейство в ній отаборити.

Джим палко взявся до цієї ідеї. Бігав, клопотався, возився з маклерами. Ми, його товариші, вже готувалися до бучного новосілля.

Коли раптом приїжджаю до нього на дачу, – зустрічає мене його дружина: схвильована, сумна… Джим зник!

Виявилось, що йому до смерти осточортіли всі ці клопоти, всі маклери. І одного чудового літнього ранку поїхав він до міста, забрав з ощадної каси ті гроші, що на хату й помешкання якимось чудом зібрав, купив собі гарний чемодан, одіж, білизну. Ну, словом, усе, щоб додому не завертати, та й поїхав до моря, на пляж…

Щоб виправдати свій вчинок, написав дружині: беру розлуку з тобою. Ще й додав: не шукай мене, бо все одно не знайдеш: навмисно буду від тебе ховатись…

От до чого довели Джима сімейні клопоти, а головне – ідея власної хати!

Ми не дуже гудили Джима за його безпутній вчинок. Про людське око лаяли його за легковажність. А по суті кожний з нас заздрив йому. Бо ж кожному хотілося отак плюнути на все та й до моря, під сонечко, на пляж! Але ж сміливості не вистачало отак узяти та й розірвати життєве павутиння…

– Так от, – оповідав Джим. – Приїхав я до моря… Як же то мені гарно було! Перший день приїзду дощ ішов. Я навіть трохи занудився. Згадав дружину. Але вже другого ранку засяяло ясне серпневе сонечко. Я зараз же побіг у крамницю, купив собі чудові трусики і – на пляж. Вода в морі була, як нарзан: надзвичайно прозора й цілюща. Вимитий пісок весело хрумтів під ногами; теплий, золотавий, він вабив до себе, як лоно гарної жінки.

Я заплив у море так далеко, що люди на пляжі обернулися в дрібні ріжнобарвні комахи. Я ниряв, полоскався, гойдався на хвилях, що співали гімн сонцю й літу, світлий гімн життю.

Повернувшись до берега, пластичними рухами тягнувся до сонця, бігав, як молодий звір. Піймав на собі кілька зацікавлених поглядів пляжних паній. Цими поглядами я тішився другий, третій, четвертий день. Але нічого конкретного з того не виходило.

Спочатку я ставився до цього байдуже. Мені досить було сонця, моря й такого – далекого, на відстані – флірту. Далі це мене почало дратувати. Ці кляті жінки! Не розуміють того, що кохання треба давати так само щедро й просто, як сонце дає своє світло. Обов’язково – складний обрахунок, плутані життєві міркування.

Ну, я розумію, – ми, чоловіки, протягом тисячоліть привчили жінку дивитись на свої жіночі чари, як на певну економічну категорію – джерело свого добробуту.

Але ж я чудово знав, що ці пляжні панни вже, так мовити, "одобробучені", бо щоб мати змогу їхати на курорт, жінці треба свою "економічну категорію" реалізувати, і то пак із добрим прибутком у вигляді багаторічної ренти, яка зветься в нас одруженням.

Так ні ж бо! І тут, на пляжі, ніяк не можуть з ґрунту суворої економіки зійти. Обов’язково тебе розглядають із точки зору вигіднішої або, принаймні, додаткової ренти.

А в мене, розумієш, є один банк. От вважаю себе не таким старим та поганим, щоб за кохання, акт обопільний, ще й приплачувати!

Джим аж розхвилювавсь, ізгадавши цей основний пункт своєї "філософської системи". Я глибоко співчував його обуренню, але своїх поглядів не висловлював, бо зацікавлений був його дальшими пригодами. Хоч був певний, що особливих пригод не буде, як не було їх і досі. Джим усе ж був чесний хлопець і це в значній мірі заважало йому пити повним келихом радости легкого кохання.

– Тільки саме того дня, як я зібрався вже їхати до Харкова, – казав далі Джим, заспокоївши себе повним келихом пива, – в ресторації готелю, де я обідав, досить гарна русява пані по-перше зробила мені око, по-друге написала кілька слів на клаптику паперу й кинула мені цей клаптик, по-третє категорично запропонувала мені за всяку ціну лишитися хоч на один вечір.

Мені сподобалась така енергійна атака. Я дуже шаную таких жінок, які зовсім не бажають у справі кохання й формально й фактично віддавати ініціативу чоловікові.

Але ж лишитись я не міг ніяк. З причини дуже простої й поважної: я вже витратив майже всі свої гроші й мусив був поспішати до столиці на зарібки.

Отже, довелось мені поїхати ні з чим!..

І от у вагоні… Ти вже посміхаєшся, – звернувсь де мене Джим, сам засяявши, як липневе сонце.

– Справді, яка то радість, ці подорожі, а особливо – ці подорожні романтичні зустрічі! – вигукнув він, захоплений світлими спогадами. – Я певний, що саме ці зустрічі, хоча б сподівання на них, роблять такою чарівною річчю "командировки". Видертись із лабет сімейних буднів, випурхнути на волю! Ну, хіба ж можуть із цим змагатися найсуворіші інструкції РСІ та вимоги режиму ощадності?! Не з того кінця починають вони боротьбу з накладними видатками. Зглянулися б краще на родинне життя наше…

– Чекай-но, – спинив я філіппіку Джима, знаючи вже, що він скоро дійде до декрету про обов’язкову розлуку для всіх подружжів, де нема бази економічного співробітництва. – Що було у вагоні?

– Звичайно – зустріч! Як завжди, з легким хвилюванням я увійшов до вагона, пильно позираючи на всі боки, чи є цікаві жінки? Виявилось, що є, хоч і не дуже цікаві. Знайшовши своє місце, я сів, і знов-таки, як завжди, почав обмірковувати стратегічний план, що мав визначити, по-перше, об’єкт атаки, по-друге спосіб її.

Об’єкт скоро визначився: сумірна пані в куточку коло вікна. Обличчя її, правда, було трохи підтоптане, але ж – очи! Великі сині очи, що два тихі озера в гущавині лісу…

– Ти знаєш, – захопився Джим, – я божеволію від таких очей. Це моя мрія з юнацтва, такі очи, сумірні й лагідні, безмежно спокійні, ну як…

– Баюри, – підказав я.

Він трохи образився на таке порівняння. Я попросив його не гніватися. Я ж бо розумію, що йому, бурхливому, сонячному Джиму, можуть припасти до вподоби, – закон бо ж контрасту, – отакі лісові очи.

– Ну, і що ж? – цікавився я його дальшими стратегічними заходами.

– Та нічогісінько, – посміхнувся втихомирений Джим. – Тільки я намірився якось викурити її сусіда, щоб заволодіти його позицією, як зрозумів, що цей мовчазний пентюх є її чоловік. Ну, а розпочинати з жінкою флірт у присутності її законного власника не є моїм принципом. Я людина м’якосерда й не люблю будь-кому чинити прикрості…

Я посміхнувся на таке пояснення, однак не заважав Джимові розповідати далі.

– Спересердя на таку невдачу, я встряв у модну дискусію про українізацію, коли ця дискусія саме загорілася у вагоні. Невідомо звідки виринула пані чи панночка, – я її раніше не помітив, – і потрапила мені просто в зуби. Ну, й дісталося їй за її спробу сперечатися зі мною! Я на ній не лишив живого місця. Весь вагон реготав на мої кепкування з неї.

Але, на диво, вона зовсім не ображалася. Вона весело приєднувалася до реготу з неї, а потім підійшла до мене, стала поруч коло вікна і, лукаво блиснувши очима, грайливо сказала:

– У, злющий…

А потім, мені на диво, почала розмовляти зі мною досить доброю українською мовою. Ти ж розумієш, що вона враз підкупила моє серце відсотків на сорок. І я почав пильно роздивлятися її.

Насамперед зауважив дуже стрункі ноги з гарно сформованим коліном. О, друже, – завжди дивись жінці на ноги! Гарні жіночі ноги, так

само, як у коней, є першою ознакою доброї породи, тобто – здоров’я, шовкової шкіри, запашного тіла, темпераменту й таке інше.

Моя чорноока знайома в повній мірі виправдувала цю теорію, Виявилося, що її батьки євреї, хлібороби, колишні багаті орендарі з-під Мелітополя. І то не сучасні колоністи, а на землі вже три чи чотири покоління. А ти знаєш, що це значить? Чи ти бачив коли-небудь євреїв-хліборобів хоча б у другому поколінню?

Словом, біцепси вона мала такі, що завзятий спортсмен міг би їй позаздрити. Це не заважало її невеличкому тілу бути струнким та гарним…

Коротко кажучи, ми майже всю дорогу простояли з чарівною мелітопольською колоністкою коло вікна, бо її місце було далеко від мого, це перше, а друге те, що, стаючи коло вікна, можна було непомітно пригорнутися, фліртуючи, одне до одного.

Коли вже під’їздили до Харкова, вона дала адресу, розповівши, що живе з чоловіком, що чоловік її – банківський службовець, дуже добрий хлопець і буде радіти спізнатися зі мною, що в них збирається веселе товариство, цікаве для мене.

Я слухав це все досить кисло, лаючи в душі чорнооку колоністку: чому ж вона аж перед Харковом сказала, що одружена та й ще в Харкові її чоловік? Я ж бо, дурний, розмріявся, думав, що вона самостійна жінка. Стільки енергії, бадьорості й чому б їй не бути вільною, незалежною, мешкати в своїй окремій кімнаті, щоб в осінню мжичку темним вечором можна було б знайти в неї привітний куточок для інтимної розмови удвох, цієї чарівної "самоти вдвох", як казав Ніцше. О, як потрібні нам такі жінки-товариші, приятелі, друзі! Та ба, все, що є цікавого, поквапилося прикріпити собі сторожа.

– Чекай-но, чекай, – спинив я Джима, бо ще пара хвилин і він дійшов би до декрету про обов’язкову розлуку для всіх цікавих жінок. В нього це швидко, – раз, раз і готово: суспільні інтереси вимагають. І так обґрунтує, що й комар носа не підточить.

– Що ж, пішов ти у Харкові до неї?

– Ні. От іще, не вистачало мені цих візитів, коли сидиш і караєшся, що ти ж хатній злодій, і не знаєш, як поводитися з людиною, що не має на тебе найменшої підозри. Як не крути, а це обдурювання. А мені воно гидке.

Це Джим казав щиро. Хоч і чудно було, – як же ж так? Ну, а коли той самий чоловік далеко?

– То інша річ, – підхопив Джим висловлену мною думку. – Тоді я його не бачу, ще краще – коли й не знаю. Уявляти собі його я не хочу, бо для фантазій є далеко привабливіші теми.

Ну, так у Харкові, притулившися в кімнаті товариша, що ще не повернувся з Криму, я ретельно взявся до праці. Треба було якнайскорше щось написати й загнати, бо ж – скрута. Отож, жив собі ченцем, проходками у великому саді, що був у дворі того будинку, де я мешкав, нагнічуючи собі надхнення.

Коли одного вечора – тук, тук! – вона! Я зрадів, почав запрошувати її до кімнати. Але, незважаючи на моє запрошення, дуже палке внаслідок згаданого вище чернечого життя, вона нізащо не згоджувалася лишитися в хаті. Надворі чудовий вечір, – гайда гуляти!

Це мені не дуже сподобалося. Терпіти не можу цих проходок шкілками. Це добре, коли маєш під двадцять віку. А коли тобі вже за тридцять перейшло, ясно, що шукаєш такої обстановки, де можна було б обійтися без зайвих розмов. Отож я потягнув її до саду – джерела моїх

надхнень. Там, принаймні, можна було сподіватися, що не буде зайвих свідків переведення в життя тих замірів, які, натурально, спалахнули у моїй голові тільки-но я побачив свою несподівану гостю.

– Ти не посміхайся, друже, так єхидно, – раптом звернувся Джим до мене. – Хотів би я знати, щоб ти робив на моєму місці?

Я зашарівся, бо й справді робив би на місці Джима те самісіньке, що й він хотів робити: така вже паскудна наша чоловіча вдача, – йде тобі жінка назустріч, хапай!

– Нічого особливого того вечора не сталося, коли не вважати на палкі поцілунки. Але Софа – її ім’я – взяла від мене слово, що назавтра я завітаю до них.

Тепер я вже мусив був піти. Бо хоч і між двох поцілунків видерли в мене слово, а все ж – слово.

Тобі часто траплявся в літературі вислів: кімната, як бонбоньєрка? Ніколи й не відчував так реально це порівняння, як того дня, коли завітав до Софочки та її чоловіка. Здавалося, не було в кімнатці й квадратового сантиметра, що не зазнав би дбайливої руки господині, її бажання все оздобити, все прикрасити, всьому надати затишку й привіту.

І ти знаєш, я зовсім не здивувався тому, що чоловік її такий блідий та виснажений, незважаючи на прекрасні сніданки, обіди й вечері, які вона власноруч йому готувала. Вона казала, що це через його надмірну працю в банку – тяжко ж бо заробити стільки, щоб жити "цілком по-людськи".

Але я гадаю, що бідний хлопець просто задихався від надмірної тишливості його сімейного кублечка.

Я подивився на Софочку. Вона рухалася по кімнаті, готуючи стіл до обіду, – сьогодні зовсім розкішного з нагоди моїх відвідин, – так повільно й непомітно, ніби й не вона понаробляла оті рушнички, серветочки, мережива, гаптовані малюнки та тисячу інших жіночих виробів, що дерлися у вічі зі всіх боків. І я зрозумів, скільки життєвої енергії вона здобула у спадщину від своїх батьків, і шкода мені стало такого нерозумного вжитку тієї земної сили.

Її чоловік був і справді дуже симпатичний хлопець. Стриманий, досить культурний і дотепний, він жваво розповідав мені про своє минуле. Особливо мені сподобалося, як він змалював ту огиду до крові й до зброї, що навіяли йому з дитинства його батьки, ортодоксальні євреї-купці.

– Узяв я, малим хлопцем, дерев’яний трикутник до креслення й націлююся ним, ніби револьвером, на мого брата, – розповідав він.

– Облиш, – сполошився мій батько.

– Та чому ж, – питаю, – з нього ж ніяк не станеться пострілу.

– Облиш. Хто знає? Все може трапитись…

І досі я не можу в руки взяти будь-якої зброї…

…Того ж вечора Софочка знову прибігла до мене. Тепер уже вона залишилася в моїй кімнаті, тільки взявши з мене наперед слово, що й узавтра я прийду до них на обід.

Використавши стовідсотково її ласкаве перебування в мене, я за прикладом того злодія, що, взявшися до сала з торбини забитого ним чоловіка, раптом згадав про піст, почав розпитувати Софочку, чого ж вона зраджує своєму чоловікові, він бо ж такий лагідний та хороший.

– Розумієш, любий, – казала вона просто, не соромлячися, – я ж не винна, що він кволий. Це наше загальне жіноче лихо. За ці часи завірюхи майже всі чоловіки поробилися нікчемними. Я маю багато подруг. І всі скаржаться. Ти знаєш, значно збільшилась кількість збожеволень серед жіноцтва. І усе це на цьому ґрунті.

Я глянув на дуже Софоччине тіло, згадав тільки-но зазнаний її ніжний запал і мусив був визнати її рацію. Я тільки сумнівався щодо її подруг. Адже ж завірюха позначилася на жіноцтві не менше, як не більше.

– Ну, добре, хочеш, я тебе познайомлю з моїми подругами. Сам побачиш. От позавтра в одної з них буде вечірка. Підемо вдвох. Добре? – запропонувала вона.

Я охоче згодився. О, я встиг уже собі розвинути цілу систему! Виходило ж бо, що такі, як я, гульвіси, тепер виконують важливу функцію, втішаючи безпорадних жінок.

Я вже неуважно слухав Джима, бо зрозумів кінець його нескладної історії. Надто тому, що він знову одійшов від теми, розвиваючи новий наступ на сучасний шлюб. Та я не спиняв його, задивившись у вікно, де вже важніли сутіні від високих будинків, позначаючи близькість вечора. Сновигали перехожі. Раптом мою увагу притягнула до себе постать одної жінки. Я дуже шкодував, що побачив лише її спину. Щось надзвичайно знайоме нагадала мені ця спина й чітка хода. Ось жінка стала коло якоїсь вітрини. Я аж нахилився наперед, сподіваючися, що вона повернеться в профіль.

Джим помітив мою неуважність і машинально простежив за напрямком мого погляду. Потім зиркнув на годинник і заметушився.

– Та це ж скоро мені й додому час. Це ж я мав досі сидіти в редакції замість цієї бесіди з тобою, – заспішив він. – Ну, добре. Я тобі коротко докінчу свою історію. Вже мало лишилося…

Другого й третього дня я ласився смачними Софоччиними обідами і в павзах між змінами їжі та після обіду з годинку, як це належало заради пристойності, балакав з її чоловіком.

Він дуже був привітний зі мною і, мені здалося, аж надто привітний та бала-кучий.

"Він уже розуміє", – думав я підозріливо й почував себе, ніби піді мною на м’якому кріселку лежало не ніжне Софоччине мереживо, а їжак та ще й крицевий.

Я поклав собі змінити Софочку на будь-яку з її численних, казала вона, подруг, що має не такого вже надто чуйного чоловіка. Отож і пішов із нею охоче на згадану вище вечірку.

Ну, знаєш, я ніколи не сподівався, що побачу таку гидоту. Уяви собі, – досить велика кімната. В ній більше півдюжини жінок і стільки ж приблизно чоловіків. Кімната вбрана привітно, навіть із претензією на розкіш. На обличчях жінок виразно написано бажання знайти собі коханця. Але це бажання марно намагаються приховати машкарою ніби світської жартівливості! Те самісіньке уявляють із себе обличчя чоловіків. Обидвом сторонам досить нудно, бо ж головне й цікаве буде не тут. Тут лише нагода спізнатися.

І через це в кімнаті панує задушлива тупість. Її терплять, бо скоро – вечеря, а з нею – випивка. Тоді буде легше. По-перше, туман настелить мізок, по-друге, можна буде сп’яна дещо й дозволити собі в рахунок майбутніх пригод.

Міщанство безмежне! Всі чоловіки – службовці, переважно канцелярійні. Вони повиринали з далеких провінційних кутків і, хоч мешкають у столиці вже кілька років, але ж ні на рисочку не змінили свого виразно містечкового обличчя. І незрозуміло, чому це. Певне, саме тому, що отакі вечірки заміняють їм усі форми громадського життя. Служба, жінка й ці вечірки, тобто нагода підкотитися до чужої жінки. От їхній обрій!

Мене почало фізично нудити. Випадково я опинився якраз усередині всього цього безмежно вбогого внутрішньо й ніби пристойного зовнішньо товариства. Моя злісна мовчанка мимоволі заражала всіх, бо я був ще й у центрі уваги, – Софочка встигла поінформувати всіх про мене. Мовчанка ця згущувала нудь до болю. Їли цукерки й вже почали грати в карти.

Раптом я підвівся й зробив вигляд, що згадав про невідкладну працю. Я мав силу попрощатися тільки з господинею, потім – швидше, швидше до дверей, коритаром на двір. На вулиці, друже, я просто таки побіг, ніби рятуючися від отруйних газів, що, здавалося, неминуче мали поповзти з тої кімнати, де зібралося Софоччине "веселе товариство". Дійсно – веселе!

"Та й сама вона, по суті, недалеко пішла від них", – розміркував я, критично пригадавши наші з нею розмови, і поклав собі увірвати всю цю історію.

Тут я посміхнувся: я надто добре знав Джима, щоб повірити в таку легку розв’язку. Він бо ж дуже любив жінок, ще й до того надто ніжно. А коли цієї ніжності в серці стільки, що її на кожну коханку вистачає, лихо власникові цього серця: мало буде в нього коханок, бо перша-ліпша зуміє ту ніжність добре використати.

– Другого дня, – казав Джим, – я бачив Софоччиного чоловіка. Він був похмурий, розгублений і одночасно якась одчайдушна рішучість

позначалася на його обличчі, що промайнуло повз мене: він навіть не помітив мене.

Мене це зацікавило. Невже сімейна драма? Я пішов слідом за ним. Моє підозріння підтвердилося: він зупинився коло спортивного магазину, постояв трохи в глибокій задумі, потім рішуче зайшов усередину. Крізь вітрину я бачив, як він купував револьвер.

Я вже хотів почекати на нього й щиро, приятельськи поговорити з ним. Навіщо криваві драми?

Ми ж бо культурні люди.

Коли раптом я побачив за квартал од мене Софочку. Я кинувся їй назустріч, сподіваючися від неї дізнатися про все. Але ж, на диво, вона була спокійнісінька, як завжди, весела й радісна, що зустрілася зі мною. Я нічого не розумів. Сказати їй про свої підозріння було смішно. Я тільки жартівливим тоном запитав:

– Чого це ваш чоловік, що так гидує зброєю, раптом надумав собі купити револьвер?

– Він там, у магазині? – сполошилася вона. – Ходім швидше за ріг, щоб він нас не побачив. Сьогодні мій день відпочинку, я обіда не готую, чоловік піде собі до ресторану й я хочу бути вашою увесь день, – безжурно сміялася вона, коли ми завернули в провулок.

– Чекайте, а револьвер? – нагадав я.

– Та ні, не револьвер, – сміялась вона далі, – це він програв моїй подрузі парі, і вона, знаючи, як це йому тяжко, примусила його купити їй за подарунок пістолет "монтекристо"...

Я подумав, що, може, і справді помилився. Що ж до Софоччиного програму про цілий день, то, по-перше, я поклав собі, що це ж – востаннє; отже – можна; а по-друге, хто його знає! Може, він, користуючись нагодою, таки справді револьвер купив, готуючи криваву драму. Я ж бо виразно бачив бравнінґ у нього в руці. Отже, нехай краще Софочка побуде в мене.

Побула вона до пізнього. Наприкінці я їй признався в своїх підозріннях і хотів її провести додому: вона цього не дозволяла, боючися, щоб хто зі знайомих не побачив нас пізно вдвох і не доповів чоловікові.

Софочка реготала з мене. Її чоловік? Та він мухи боїться! Ні, я мушу облишити ці дурниці.

І вона сквапно зникла за дверима.

Я зачекав пару хвилин і обережно пішов слідом, здаля стежучи за нею. Але ж, біс його знає, – вона, певно, перелетіла три квартали до її помешкання, бо на вулиці я її не здогнав.

Та коли я обминав ріг її вулиці, вона трохи не збила мене з ніг, бігши мені назустріч.

– Ходім до нас! Швидше, швидше! – схвильовано вигукнула вона й потягла мене за руку.

Я взявся в ноги. Так і є: нещастя! Зараз я побачу його, бідолаху, з пристріленою головою чи серцем, це все одно. Мені перехопило дух, – не від бігу, а від огиди до себе. Справді ж паскудство: заради своєї примхи довести до самогубства таку лагідну, хорошу людину.

Ось блимнули зловісно вікна їхньої кімнати. Хапаючися, ми перейшли коритар.

– Та тихо! – вигукнула Софочка, коли я загуркотів, на щось спіткнувшися.

"Чудна жінка! – подумав я. – Все одно зараз поназбігаються зі всіх боків сусіди. Дивно, як це досі вони не вчули пострілу чи що?"

Я нишпорив очима по їхній кімнаті. Де ж він? Що це? Невже вона сховала мертве тіло? Збожеволіла, чи що?

– Та куди ти дивишся, ось! – вона схопила зі столу клаптик паперу.

"Ага, – подумав я, – самовбивця, бувши дуже коректною людиною, поклав собі десь поза межами цієї затишної кімнатки вчинити своє жахливе діло".

І вп’явся очима в його записку. Софочка, не давши дочитати, палко обняла мене зі стогоном щастя:

– Тепер я зовсім твоя!..

"Бідний Джим, – подумав я, – це все ж тяжко для його чутливої вдачі – носити в собі думку, що був причиною смерти людини".

Я й не став розпитувати про подробиці драми. Навіщо? Неприємно про це слухати. Я не люблю бути свідком нещасних випадків і старанно обминаю на вулиці натовп, коли вчую, що цей натовп зібрався заради звірячої цікавості до чужого лиха.

Аж ось Джимове обличчя скривила саркастична посмішка.

– Знаєш, що в записці було? – сказав він. – Цікава записка. Я навмисно заховав її й ношу при собі, як яскраве свідчення про моє

йолопство, як хоч і запізнену пересторогу… На, перечитай, – витяг він із гаманця потертий аркушик.

Я неохоче розгорнув його. Що там може бути цікавого? Але, прочитавши, аж зареготав з несподіванки.

"Моя люба Софочко, – писав самовбивця, – тепер я можу спокійно лишити тебе. В тебе є щирий приятель. Він мені дуже сподобався і я гадаю ти будеш із ним щаслива. Звичайно, я додому не повернуся.

Речі мої надішлеш на адресу, про неї я тебе повідомлю, як тільки дізнаюся стороною про твоє одруження з Джимом. Поки що я взяв службу банківського артільника. Служба приємна, – весь час роз’їзди, а я надто засидівся був. От тільки треба мати при собі револьвера. Так належить. Але бажання бути вільним переважило навіть мою огиду до зброї. Цілую востаннє, ще сьогодні вранці твій чоловік, а тепер – вільний птах!"

– Ну, що ж, ходім до мене обідати, покажу тобі мою чорнооку долю, – сказав Джим, ховаючи записку.

Я згодився. Все ж цікаво побачити таку енергійну жінку.

– Так відразу після того й подружилися? – запитав я дорогою.

– Та ні, – відповів Джим. – Я ще трохи пручався. Але, знаєш – осінь, нема своєї затишної кімнати…

Я остовпів, побачивши Софочку. Але не встиг я слово сказати, привітавшися з нею, як Джим зник, побігши до Церобкопу по вино до обіду. Тоді я, скориставшися, що ми з нею віч-на-віч, запитав її:

– Саро! Ти який раз це взяла шлюб?

– Десятий! – щиро сміючися, відповіла вона і казала далі вже поважно, навіть похмуро: – Ну, а що ж таким, як я, робити! Ви ж бо забили нам усі шляхи до життя, залишивши єдину службу: хатньої господині, як це в моїй анкеті значиться. Я чесна й порядно виконую цей обов’язок. Я не винна, що мені часто доводиться міняти посаду. Такий метушливий, несталий час!.. І хіба я Джимові не пара?

Вона мала рацію: вона з мелітопольських степів, а Джим, ну – з пляжу! Обидва вони потрапили в потік гемороїдальних облич і захлинув він їх, цей потік, особливо гидотний так у серпні чи в липні, коли задуха й спека…

О, Харків – курна столиця-полустанок. Коли ж до станції доб’ємось?..